Όπως πολλοί από τους νέους ηγεμόνες των αναδυομένων χωρών έτσι και η τουρκική διοίκηση έχει άγνοια του νέου οικονομικού χώρου που έχει αναπτυχθεί παγκοσμίως. Θεωρούν πως το γεγονός ότι μπορούν να πωλούν τα κρατικά περιουσιακά τους στοιχεία για ένα διάστημα στις διεθνείς αγορές με ευνοϊκούς όρους είναι στοιχείο δύναμης και όχι αδυναμίας. Δεν μπορούν να καταλάβουν οι γείτονες ότι αυτό είναι μία έμμεση επιτήρηση και εποπτεία της οικονομίας τους που τους δένει πισθάγκωνα και ότι κάθε επιζήμια για τους δανειστές μεταβολή, όχι αναγκαστικά στο οικονομικό πεδίο, θα τους πετάξει στο λασπωμένο χαντάκι. Παρεμφερής άγνοια ή σκοπιμότητα είχε κατακτήσει και τους δικούς μας πολιτικούς, νυν και πρώην, με τις τραγικές συνέπειες για μας τους Έλληνες.

Η κρίση στην Τουρκία δεν είναι μία τυπική οικονομική κρίση. Τα θεμελιώδη μεγέθη της δεν είναι εκτροχιασμένα για να συμπεράνει κανείς ότι απαιτούνται ριζικά μέτρα λιτότητας όπως συνηθίζεται. Το πρόβλημα με την Τουρκία είναι η πολιτική άσκηση της εξουσίας από τον Ερτογκάν και τους συμμάχους του ακραίους εθνικιστές. Ο περιορισμός των ελευθεριών, ο υπερσυγκεντρωτισμός της εξουσίας, η καταδίωξη των αντιπολιτευόμενων, η έχουσα ισχύ νόμου βούληση του ηγεμόνα, ο έλεγχος του τύπου, η αναθεώρηση της γεωπολιτικής στρατηγικής και πολλά άλλα, προμηνύουν ότι αργά ή γρήγορα θα επέλθει μία ρήξη με τη Δύση οι συνέπειες της οποίας θα είναι οδυνηρές για όσους έχουν επενδύσει σε τουρκικά ενεργητικά στοιχεία οποιασδήποτε αγοράς. Έτσι κεφάλαια αποσύρονται, το επίπεδο τιμών αυξάνεται περεταίρω, τα εταιρικά δάνεια μεγεθύνονται και τα κρατικά νομισματικά αποθέματα δεν μπορούν να στηρίξουν το νόμισμα που κατρακυλά γιατί έχουν απομείνει ελάχιστα.

Το μέγιστο πρόβλημα όμως για τους επενδυτές είναι **ο «καπιταλισμός της παρέας»** όπως και παλιότερα κατά
τη δεκαετία του ’90 με τον Σουχάρτο στην Ινδονησία. Οι συγγενείς, οι φίλοι, οι υποστηριχτές και οι ημέτεροι του Ερτογκάν, συνέστησαν «καθεστώς» στο οποίο οι θεσμικές διακρίσεις, οι κρατικές αμεροληψίες και οι διακρίσεις των εξουσιών, σε όποιον

βαθμό υπήρχαν στην Τουρκία, αρχίζουν να ισοπεδώνονται. Τα εθνικά και κρατικά ενεργητικά στοιχεία καρπώνονται πλέον
όσοι ανήκουν σ' αυτό το καθεστώς. Η κατάργηση των διαδικασιών ανταγωνισμού αργά ή γρήγορα θα οδηγήσει σε βαθιά κρίση που θα εξανεμίσει κάθε ζωντανή δύναμη από την τουρκική οικονομία. Αυτό είναι βεβαιωμένο γεγονός όπως έχει αποδειχθεί και από τη παγκόσμια εμπειρία.

Μέχρι και το κλείσιμο του έτους 2017 τα θεμελιώδη μεγέθη της τουρκικής οικονομίας δίδονται από τον πίνακα που εμφανίζεται:

ΑΕΠ (Εκ. $ ΗΠΑ)

849,480

ΑΕΠ / κάτοικο

10,749 $

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών

-5,5

Εμπόριο / κεφαλή

2,665 $

Εμπόριο ως % ΑΕΠ

24,8

Επιτόκια

17,75

Πληθωρισμός

15,85

Ανεργία

9,70

Ισοζύγιο κρατικού προϋπολογισμού
-1,5
Χρέος / ΑΕΠ
28,30
Πληθυσμός
80.810,000

Πηγή: WTO

Εκείνο που ενδιαφέρει εδώ είναι σε ποιο βαθμό είναι ανοικτή η τουρκική οικονομία στον εξωτερικό κόσμο. Από τον πίνακα φαίνεται πως πάσχει από το φαινόμενο των δίδυμων ελλειμμάτων. Ο εξωτερικός της τομέας φθάνει στο ¼ της ακαθάριστης παραγωγής και ο πληθωρισμός είναι υπερβολικά υψηλός κάτι που αποδεικνύει ότι τουλάχιστον τα διαρκή και κεφαλαιουχικά αγαθά εισάγονται και ότι οι ποσότητες των νομισμάτων που κυκλοφορούν πνίγουν την αγορά.

Αν κοιτάξουμε προσεχτικά το εξωτερικό και εισαγωγικό εμπόριο της Τουρκίας θα δούμε ότι τόσο οι χώρες προορισμού των εξαγωγών της όσο και οι χώρες προέλευσης των εισαγωγών της είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά κυρίαρχο βαθμό. Οι υπόλοιποι εμπορικοί της εταίροι διαθέτουν πολύ μικρές κατανομές στο εμπορικό της ισοζύγιο. Οι πίνακες εμφανίζουν τα στοιχεία:

- **Εξαγωγικό** εμπόριο με προορισμό:

Την Ε. Ένωση

47,8%

Το Ιράκ

5,8

Τα Ην. Αραβικά Εμιράτα

5,8

Τη Ρωσία

8,3

Το Ιράν

3,2

Τις ΗΠΑ

5,5

Άλλοι

32,9

- **Εισαγωγικό** εμπόριο από:

Ε. Ένωση

36,5

Ρωσία

8,3

Κίνα

10

ΗΠΑ

5,1

Ιράν

3,2

Άλλοι

36,9

Πηγή: ΔΝΤ – ΟΟΣΑ

Η ανάλυση του εμπορικού της ισοζυγίου μας δείχνει ότι τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές της οικονομίας απαρτίζονται από εμπορεύματα μεσαίας και χαμηλής τεχνολογικής στάθμης με ελάχιστη προστιθέμενη αξία. Κυρίως είναι εξαρτήματα οχημάτων, κοσμήματα, χρυσός, κλπ., ενώ εισάγει εμπορεύματα καυσίμων, οχήματα, σιδηρούχα μέταλλα, κλπ. Τα αγροτικά της προϊόντα φθάνουν μόνο το 10 -11% του συνολικού εμπορίου, κάτι που σημαίνει ότι η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα του τομέα είναι μη ανταγωνιστικές και όχι διεθνώς εμπορεύσιμες.

Από την άλλη πλευρά το ανθρώπινο δυναμικό της Τουρκίας είναι ελλιπώς καταρτισμένο επιστημονικά και επαγγελματικά και πάντως εντελώς αδύναμο να υποστηρίξει τομείς όπως οι ηλεκτρονικές και τεχνολογικές εφαρμογές υψηλής προστιθέμενης αξίας. Κατά συνέπεια η τουρκική οικονομία θα βρίσκεται στο βραχύ και μεσομακροπρόθεσμο ορίζονται σε τροχιά εξάρτησης από τις μεταβολές των διεθνών αγορών.

Ολόκληρη η χώρα βρίσκεται σε ρίσκο κάτι που απεχθάνονται οι διεθνείς επενδυτές. Η εμπλοκή της στο πόλεμο της Συρίας, οι παληκαρισμοί και οι απειλές της στις ζώνες εκμετάλλευσης υδρογονανθράκων της Κύπρου, η αντιπαλότητα της με τα αραβικά κράτη και κυρίως την Αίγυπτο και πάνω απ’ όλα ο εσωτερικός πόλεμος που διεξάγει με τους Κούρδους, την καθιστούν μία χώρα πολύ υψηλού κινδύνου.

Η Τουρκία είναι χώρα με πολύ έντονες κοινωνικές αντιθέσεις. Οι δυτικόφιλοι του Ατατούρκ και οι Οθωμανόφιλοι της ανατολής με χαμηλά μορφωτικά και εισοδηματικά επίπεδα τροφοδοτούν την αντιφατική πολιτική του Ερτγογκάν. Πάντως όπως ο Σάχης της Περσίας έτσι και ο Κεμάλ Αττατούρκ αποπειράθηκαν να αλλάξουν τις θεμελιώδεις ορίζουσες αυτών των κρατών. Άλλαξε ο τελευταίος την γραφή, την ενδυμασία, τα έθιμα και την διοίκηση στα πρότυπα της Δύσης αφού καταδίωξε και εξαφάνισε την τελευταία Σουλτανική οικογένεια, στο όνομα του εκσυγχρονισμού. Κάτι ανάλογο έπραξε και ο Σάχης της Περσίας με τα γνωστά αποτελέσματα του φανατικού χομεϊνισμού. Ο Ερτογκάν βέβαια είναι ακόμα μία ήπια εκδοχή του Χομεϊνί αλλά η στροφή προς τις «ρίζες» στα πλαίσια του νέο οθωμανισμού είναι στρατηγική του επιδίωξη.

Η υποτίμηση της αξίας της τουρκικής λίρας είναι αποτέλεσμα όλων αυτών. Μία χώρα σε ρίσκο δεν είναι ποτέ προτιμητέα επιλογή για τους επενδυτές. Και ακόμα χειρότερα μία κυβερνητική διοίκηση που αρνείται να χρησιμοποιήσει τα ισχύοντα χρηματοοικονομικά εργαλεία, όπως η αύξηση των επιτοκίων για παράδειγμα, προκειμένου να ανακόψει τη πτώση, μπαίνει στο στόχαστρο των επιθετικών κερδοσκόπων. Πρόσφατα τα επιτόκια αυξήθηκαν στο 17,75% και το πραγματικό στο 2% περίπου. Για τους επενδυτές δεν ήταν αρκετό αυτό, γιατί επεδίωκαν υψηλότερο κέρδος, και αποφάσισαν να παραδώσουν ένα καλό μάθημα στον Ερτογκάν, αποσύροντας κεφάλαια. Τελικά η υποτίμηση της λίρας στοίχισε και θα στοιχίσει ακόμα περισσότερο στην τουρκική κυβέρνηση.

Αν δεν μεταβάλλει την αναθεωρητική γεωπολιτική του ο Ερτογκάν πολύ φοβούμαι ότι θα δοκιμάσει σε υψηλότερο βαθμό την εκδικητική μήνι των μέχρι τώρα συμμάχων του. Και γι' αυτόν τον ίδιο το πρόβλημα είναι αμελητέο ουσιαστικά αλλά για τον πληθυσμό θα είναι ολέθριο κάτι που θα οδηγήσει σε εθνικιστικές εξάρσεις και ενδεχομένως περιπέτειες.

Κουρματζής Θάνος

Οικονομολόγος / Στατιστικός / Συγγραφέας